

- 5(6). Длина и ширина гениталий самца примерно одинаковы; коготь гоностилия резко изогнут, его длина достигает 2/3 длины гоностилия (рисунок, 2). Стебелек 8–10-го члеников усиков самца не длиннее базального утолщения ..... *X. toxicodendri*
- 6(5). Ширина гениталий самца в 1,5 раза превышает длину; коготь гоностилия плавно изогнут, его длина равна 1/2 длины гоностилия (рисунок, 4). Стебелек 8–10-го члеников усиков самца длиннее базального утолщения ..... *X. plicans*

Мамаев Б. М. Галлицы группы *Xylorhina* и их индикационное значение в экосистемах (Diptera, Cecidomyiidae) // Влияние антропогенных факторов на структуру и функционирование экосистем и их отдельные компоненты. — М., изд-во Моск. пед. ун-та. — 1993. — С. 46–61.

Edwards F. W. On the British Lestremiinae, with notes on exotic species. 6. (Diptera, Cecidomyiidae) // Proc. R. ent. Soc. Lond. (B). — 1938. — P. 229–243.

Felt E. P. New species of Cecidomyiidae // Bull. N. Y. St. Mus. — 1907. — 110. — P. 39–186.

Kleesattel W. Beiträge zu einer Revision der Lestremiinae (Diptera, Cecidomyiidae) unter besonderer Berücksichtigung ihrer Phylogenie: Diss. Stuttgart. — 1979. — 275 p.

Pritchard A. E. The North American gall midges of the tribe Micromyini: Itomididae (Cecidomyiidae): Diptera // Entomol. Amer. — 1947. — 27. — P. 1–87.

Институт зоологии НАН Украины
(252601 Киев)

Получено 8.12.95

Институт повышения квалификации руководящих работников
лесной и деревообрабатывающей промышленности
(141200 Пушкино)

УДК 595.76

А. Н. Дериземля, А. А. Петрусенко

ЖУЖЕЛИЦЫ-МОЛЛЮСКОЕДЫ РОДА *CYCHRUS* (COLEOPTERA, CARABIDAE) В УКРАИНЕ

Жужелицы-моллюскоеды рода *Cychrus* (Coleoptera, Carabidae) в Украине. Дериземля О. Н., Петрусенко О. А. — Виды исследуемого рода в Украине мешкают переважно в Карпатах, на Подоллі. Окремі популяції зареєстровані в околицях міста Києва і в Каневському заповіднику. *C. caraboides* L. в межах Лівобережної України вперше виявлені в Сумській області. Всі названі види потребують охорони і занесення в Червону книгу.
К л ю ч о в і с л о в а: жужелицы, *Cychrus*, Украина, поширення, біологія.

Molusc Hunter Carabids of Genus *Cychrus* in Ukraine. Deryzenlija A. N., Petrusenko A. A. — The investigated species in Ukraine inhabit previously Carpat region, partially Podolia, Kiev and Kaney environs. *C. caraboides* L. was firstly founded in Sumy region. All *Cychrus* species demand protection and insertion to the Red Book.
K e y w o r d s: Carabidae, *Cychrus*, Ukraine, distribution, biology.

В фауне Украины жужелицы насчитывают не менее 780 видов (Петрусенко А.А., Петрусенко С. В., 1973). Исследуемый род распространен в целом в Голарктике, преимущественно в Европе и представлен примерно 40 видами; на Украине — тремя. Это обитатели преимущественно горных экосистем, влажных лесов водораздела и пойм.

Cychrus attenuatus Fabricius

По литературным данным (Motschulsky, 1850; Hochhuth, 1871; Якобсон, 1905; Reitter, 1908; Сіклі, 1927, 1946; Попомарчук, 1961) распространен в горах Средней и Западной Европы от Пиренеев через Францию, северную Италию, Германию, Чехию, Словакию до Румынии, Польши, Югославии. На Украине зарегистрирован в Закарпатье, Галиции, Буковине. Во влажных местах в горных лесах от 700 до 2000 м высоты. Питается раковинными брюхоногими моллюсками, реже слизнями.

© А. Н. Дериземля, А. А. Петрусенко, 1996

Cychrus caraboides L i n n e

По имеющимся данным (Motschulsky, 1850; Черкунов, 1888; Reitter, 1908; Csiki, 1927; Пономарчук, 1961, 1963) встречается преимущественно в горах Северной и Средней Европы до Франции, северной Италии, Югославии, Карпат. Восточная часть ареала вида охватывает Украину (Карпаты, Подолье, Киевскую область — Якобсон, 1905; Пономарчук, 1956). Отмечен также в Прибалтике, на Кольском полуострове, Белоруссии (Витебск), Вятской области (Якобсон, 1905), в Подмосковье (Грюнталь, 1988; Бутовский, 1995), в Мордовском заповеднике (Феоктистов, 1978) и Новосибирске (Козлов, 1990).

В пределах равнинной Украины нами обнаружен в Голосеевском лесопарке г.Киева в 1971—1974 гг. в буковых насаждениях. В Сумской области впервые найден в водораздельных дубово-кленово-ясеневых, дубово-кленово-липовых лесах с довольно редким лещиновым подлеском и сныте-звездчатковым, иногда крапивным, значительно реже медвежьелуковым травостоем Песчанского (бывшего Никольского) лесничества с ярко выраженной диффузно-узловой структурой популяции при узловой плотности 0,16 экз./м², межузловой 0,001 экз./м². Пик активности — вторая половина мая — первая половина июля. Не исключено, что образование данной популяции связано с завозом лесопосадочного материала из западных областей Украины, что, несомненно, требует дальнейшего изучения.

В горах до 2500 метров и на равнинах, в лесах, под пологом насаждений, на опушках, активен преимущественно ночью, зимует под различными укрытиями и в почве на глубине 5—10 сантиметров. Личинки встречаются с апреля по июль, окукливаются в июле. Имаго активен в течение всего вегетационного периода. Зимуют куколки и взрослые жуки. Хищник, охотится преимущественно за наземными брюхоногими моллюсками.

Cychrus semigranosus P a l l i a r d i

По имеющимся данным (Motschulsky, 1850; Якобсон 1905; Пономарчук 1956; Крыштал 1956), распространен в Венгрии, Румынии, на Балканах, Молдове. На Украине известен из Закарпатья, Буковины, Галиции, Подолии и Черкасской области (Каневский заповедник). В горах и долинах рек. Грабовые, буковые и другие широколиственные леса. Имаго встречается с мая по октябрь. Питается преимущественно слизнями.

Таким образом, перечисленные виды исследуемого рода на Украине обитают преимущественно в Карпатах (Закарпатье, Галиция, Буковина), на Подолье (Тернопольская, Хмельницкая области). Отдельные популяции зарегистрированы в окрестностях г.Киева (*C. cara-boides* L.) и в Каневском заповеднике (*C. semigranosus* P a l l i a r d i). Вполне вероятен завоз их с посадочным материалом (бук, граб, пихта). Не исключена возможность существования двух последних видов на территории равнинной Украины, особенно в Киевской, Черкасской, Сумской областях, как “ледниковых” реликтовых форм гомиценовой эрохи антропогена, если даже не плиоценовой эрохи неогена.

C. caraboides L. для Левобережной Украины впервые обнаружен в Сумской области. Ввиду спорадичности распространения и невысокой плотности популяции все названные виды требуют охраны и занесения в Красную книгу.

Бутовский Р.О. Влияние автодороги на массовую структуру комплекса жужелиц (Coleoptera, Carabidae) в лесных экосистемах Московской области. // Бюллетень Московского общества испытателей природы. Отдел биологический. Т.100. вып.3, 1995. — С. 48—53.

Грюнталь С.Ю. Суточная активность жужелиц (Coleoptera, Carabidae) в лесах Подмосковья // Экология. — 1988. — №5. — С.80—84.

Козлов А.Е. Фауна и биотопическое распределение жужелиц (Coleoptera, Carabidae) Новосибирска и его окрестностей // Вредные организмы культурных растений: Сб. научн. трудов. — Новосибирск, 1990. — С.72—87.

Криштал О.П. Энтомофауна ґрунту та підстилки в долині середньої течії р.Дніпра. — Київ: Вид-во КДУ, 1956. — 423 с.

Петрусенко А.А., Петрусенко С.В. Семейство жужелицы — Carabidae // Вредители с/х культур и лесных насаждений, I. — Киев: Урожай, 1973. — С.363—387.

Пономарчук В.Н. К изучению фауны жужелиц Закарпатской низменности // Докл. и сообщ. Ужгородского ун-та. — 1961. — №4. — С.48—50.

Пономарчук В.Н. О вертикальном распределении жужелиц в Закарпатской области // Зоол. журн. — 1963. — 42, вып.10. — С.324—329.

Феоктистов В.Ф. Структура комплексов жужелиц как показатель типов насаждений в условиях южной тайги // Пробл. почв. зоологии. — Минск: Наука и техника, 1978. — С.248—249.

Черкунов Н. Список жуков, водящихся в Киеве и его окрестностях // Зап. Киевк. об-ва естествоисп. — 1888. — 10. — С.36.

Якобсон Г.Г. Жуки России и Западной Европы. — СПб, 1905—1915. — 1024 с., 83 табл.

- Csiki E.* Carabidae, Carabinae / Yunk, Segenkling. Coleopterorum Catalogus. — 1927. — I — 92 S.
Csiki E. Die Kaferfauna des Karpaten Beckens. — Budapest, 1946. — I. — 925 S.
Hochhut J. Ennumeration der in den russischen Gouvernements Kiev und Wolhynien bischer gefundenen
Kafer // Bull. Soc. Nat. Mosc. — 1871. — 44. — 451 S.
Motschulsky V. Die Kafer Russlands. — Moskou, 1850. — 380 S.
Reitter E. Fauna Germanica. Kafer. — Stuttgart, 1908. — Bd.I. — 180 S.

Институт зоологии НАН Украины
(252601 Киев)
Сумский государственный пединститут
(244000 Сумы)

Получено 24.09.96

ВИДАТНОМУ ДОСЛІДНИКОВІ ТА ПОПУЛЯРИЗАТОРОВІ ЗООЛОГІЧНОЇ НАУКИ К. А. ТАТАРИНОВУ — 75 РОКІВ

У серпні цього року Костянтину Адріановичу Татаринovu виповнилося 75 років. Три чверті століття — чималий термін, щоб пережити страхіття голододоктств і холод Другої світової, важкі роки відбудови і радість творення всього, що складало сенс його життя — педагогіки і науки, природознавчого і особистого музею. Понад 800 публікацій — ось півстолітній доробок члена Спілки журналістів, дві наукові монографії, участь у понад 10 монографічних зведеннях (зокрема, розділи про тваринний світ у серіалі «Природа областей»), 13 науково-популярних та 12 учбових та методичних книжок, серед яких зведення «Звірі (а згодом — «Хребетні...») західних областей України», підручник та хрестоматія з зоології хребетних, кілька довідників про печери Поділля та їх викопну і сучасну фауну, принаймні чотири підручники та довідники з мисливознавства, тощо.

Життєвий шлях письменника-зоолога починається з міста Ростов (1921, нині Російська Федерація), а у 1923—1941 рр. продовжується у Києві, де 1938 р. він стає студентом Київського державного університету, але з початком військових дій на Україні продовжив навчання у м. Майкопі, де тоді знаходився у евакуації Одеський університет. Звідти ж з дипломом біолога відбув до мінометних частин (т. зв. «Катюш») і пройшов шлях визвольника Криму, Західної України, Угорщини, Чехії, був зі зброєю у руках у Німеччині та Польщі, отримав чимало (14) військових та пам'ятних нагород.

Повернення до цивільної праці (1947) стало початком інтенсивної науково-педагогічної діяльності, значна частка якої припадає на роботу у Львівському Природознавчому музеї. Весь цей час, аж до 1958 р., відзначений створенням біогруп, обґрунтуванням доцільності створення звіроводських господарств, будівництвом стаціонару «Полонина Пожижевська», врятуванням від знищення спецслужбами зібрання іноземної літератури та створенням колекції шкірок ссавців, зібранням (у подальшому, на жаль, втрачених) колекцій викопних хребетних, випуск за матеріалами першої дисертації своєї першої монографії «Звірі західних областей України», робота з першими дипломами, перші лекції з зоогеографії для студентів-географів Львівського університету.

Робота викладачем та завідувачем зоологічної кафедри Кременецького педагогічного інституту (1958—1963) розкрила викладацький, мандрівний та письменницький талант Костя Адріановича. За недовгі 5 років організовано щорічні виїзні польові практики майбутніх викладачів біології, створено навчальні (музейні) колекції шкірок птахів та ссавців, розгорнуто інтенсивні спелеозоологічні дослідження, підготовлено та видано підручники «Хрестоматія з зоології» та «Зоологія хребетних», випущено низку наукових статей про викопних птахів, дрібних ссавців та дельфінів Поділля.

Повернення до Львова у 1963 р. (доцент-лісівник Лісотехнічного інституту за конкурсом) — продовження педагогічної праці, заснування спеціалізації та нормативного курсу «Біологія лісових птахів, звірів та мисливознавство». Серед випусників — відомі тепер фахівці А. Слободян, Б. Колісник, В. Гулай та інші. Подальші дослідження фауни неоген-антропогенних хребетних Поділля та Прикарпаття завершилися захистом (1970 р.) дисертації та виданням однойменної монографії (1973), а так само отриманням професорського звання (1973) та, за конкурсом, кафедри біології Львівського медичного інституту (1973). Робота завідувачем кафедри біології ЛМІ ознаменувалися новим Зоологічним музеєм, новими навчальними курсами (зокрема, генетика, паразитологія, еволюція систем органів), новими дипломами, новою хвилею організаційської роботи (Мала академія наук), новим довідником «Біологія» для студентів медичних інститутів; надалі — написання нової книжки («Человек и мир зверей», 1980), продовження подорожей та поповнення мисливського досвіду, співтворство у зведеннях «Заповідники України и Молдавии» (1987), «Рациональное ведение мисливського господарства» (1987). 3 лютого 1986 р. — повернення до Львівського лісотехнічного (кафедра лісівництва) і тиха професорська робота на курсах підвищення кваліфікації працівників Українського товариства мисливців та рибалок, написання науково-популярної «Вони отруйні — охороняйте їх» (1994), участь у підготовці посібників «Мисливознавство» та «Мисливська зброя, полювання...» (1993).

За півстоліття творчої наснаги Костянтин Адріанович видав близько 260 друкарських аркушів популярно-наукових та навчально-методичних праць, тобто понад 6 тисяч друкованих аркушів, у тому числі посібники, довідники, зведення, підручники, путівники, енциклопедичні та суто наукові статті, які прочитали та на яких вчилися десятки тисяч майбутніх викладачів та науковців України. Професор Костянтин Татаринov — відома людина, яку і досі запрошують у Ради наукових та аматорських товариств (Теріологічне, Охорони птахів), редакційні колегії журналів («Зелені Карпати», «Український ліс»). За довге, цікаве та насичене подіяння життя його можна було зустріти у віддалених кутках колишнього Радянського Союзу, Північної Африки, Центральної Америки, Західної Європи. Все життя — зоолог, викладач, письменник, мандрівник.

*В. Топачевський, І. Загороднюк
(Українське теріологічне товариство)*